

Gloria Maris	53 (1)	16 – 21	Antwerp; 9 February 2014
--------------	--------	---------	--------------------------

Op verkenning in de middeloude duinen van Schuddebeurze

Franky BAUWENS, Marc HANSEN, Nathal SEVERIJNS & Dominique VERBEKE

corresponding address: Pastoriestraat 130, 8200 Sint-Andries
franky_bauwens@hotmail.com

Abstract: On 15 May 2013, members of the Belgian marine biological society “Strandwerkgroep” and the Royal Belgian Society for Conchology performed a prospective monitoring of the molluscs occurring in the nature reserve “Schuddebeurze” in the town of Lombardsijde (Middelkerke) at the Belgian coast and situated in the UTM (Universal Transverse Mercator) 10 x 10 km square with label 31U-DS86. This prospection is part of the ongoing “Slak-in-Du” project that was set up to provide a new inventory of land- and freshwater molluscs occurring in the broader coastal dune band along the Belgian coast (Severijns et al., 2013). A total of 31 different species was observed, among which 19 land snails and 12 freshwater molluscs. A few species are reported for the first time since 1950 for the UTM-square 31U-DS86. A more thorough investigation of the molluscs occurring in this nature reserve will be carried out in the coming years.

Samenvatting: Op 15 mei 2013 hebben enkele leden van de Belgische Strandwerkgroep en de Koninklijke Belgische Vereniging voor Conchyliologie een verkenning uitgevoerd in het natuurreservaat de Schuddebeurze te Lombardsijde (Middelkerke), gelegen in het UTM (Universal Transverse Mercator) 10 x 10 km hok met label 31UDS86 (verder aangeduid als DS86). Deze prospectie past in het Slak-In-Du project (Slakken Inventarisatie in de Duinen; Severijns et al., 2013). Wat oorspronkelijk bedoeld was als een vlugge terreinverkenning leverde uiteindelijk 19 soorten landslakken en 12 soorten zoetwatermollusken op. Enkele soorten worden voor het eerst sinds 1950 gerapporteerd in het UTM-hok DS86. In de loop van de volgende jaren zal dit gebied verder op mollusken onderzocht worden.

Situering van het gebied: De Schuddebeurze, gelegen achter het dorp Lombardsijde, is een kalkarm middeloud duingebied met een zwaar oorlogsverleden (WO I en WO II). Voor liefhebbers van relicten uit beide wereldoorlogen is het gebied een boeiende site. Tot in de vroege middeleeuwen was er een geul of zeegat in het gebied zoals kan worden afgeleid uit de flinke laag verspoeld schelpenmateriaal die aanwezig is onder

de bodem van de tweede poel vanaf de ingang. In dezelfde schelpenlaag zijn eveneens stukjes aardewerk gevonden, waaronder zelfs enkele stukjes Gallo-Romeins rood aardewerk, *terra sigillata* (W. Boydens, conservator, 2013, mondelinge mededeling).

Het gebied wordt beheerd door de afdeling Middenkust van Natuurpunt en is enkel toegankelijk op de paden. Dat de bodem minder kalk bevat door de uitloging zorgt er in elk geval niet voor dat er weinig slakken te vinden zijn. De aanwezigheid van drie poelen zorgt op zijn beurt ook voor een redelijk aantal soorten zoetwatermollusken.

Waargenomen soorten: In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de gevonden soorten. Er werden in totaal 19 soorten landslakken en 12 soorten zoetwatermollusken gevonden. Voor wie graag bodemstalen onderzoekt en op zoek wil gaan naar kleine soorten bleek dit een uitgelezen locatie te zijn. Van de gevonden molluskensoorten heeft immers bijna de helft een maximumlengte of -breedte van slechts 4 tot 5 millimeter. Uit dit groepje worden er zelfs 7 niet meer dan 3 millimeter groot.

Bij de landmollusken hebben 8 van de 19 soorten een vermelding kwetsbaar (VU, *vulnerable*) of vatbaar voor bedreiging (NT, *near threatened*) op de Rode Lijst van de landslakken van Vlaanderen en Brussel (Van Loen et al., 2006), terwijl er voor twee soorten onvoldoende data beschikbaar zijn om een categorie te kunnen bepalen (DD, *data deficient*). De andere soorten zijn niet bedreigd (LC, *least concern*). Voor vier van de tien soorten die tot de categorieën VU, NT of DD behoren, nl. de langwerpige barnsteenslak *Succinella oblonga*, de cilindrische korfslak *Truncatellina cylindrica* (Fig. 1), de fraaie jachthorenslak *Vallonia pulchella* en het dwergpuntje *Punctum pygmaeum* dateren de vroegere meldingen voor het UTM-hok DS86 al van vóór 1950. *S. oblonga* kwam volgens De Wilde et al. (1986) vroeger verspreid over gans België en ook in de ganse kuststreek voor. Waarschijnlijk is ze de voorbije decennia echter sterk achteruit gegaan, al merken Van Loen et al. (2006) op dat het beperkte aantal recente waarnemingen ook te wijten kan zijn aan de mogelijke verwarring met andere **Succinaeidae** en zelfs met sommige *Lymnaea*-soorten. *T. cylindrica* is in ons land gemeld (Van Loen et al., 2006) van het Vlaamse deel van de Sint-Pietersberg (bij Kanne), van Hoegaarden en van verschillende locaties in de kuststreek, waar ze volgens Vercoutere et al. (2002) en Devriese et al. (2004) wel stabiel overleeft. *V. pulchella* en *P. pygmaeum* komen verspreid over gans België voor, maar de waarnemingen in West-Vlaanderen zijn telkens bijna uitsluitend afkomstig van de kuststreek (De Wilde et al., 1986). *V. pulchella* werd in 2012 in het kader van het Slakin-Du project ook levend waargenomen in Knokke (Severijns et al., 2013) en recent werd in Knokke ook een leeg huisje van *P. pygmaeum* gevonden (Provoost, 2013).

Fig. 1: Links/left: Dwergkorfslak *Vertigo pygmaea*; Midden/middle: Cylindrische korfslak *Truncatellina cylindrica*; Rechts/right: Geribde jachthorenslak *Vallonia costata*

Voor de zoetwatermollusken bestaat momenteel in Vlaanderen geen Rode Lijst zodat de zeldzaamheid van deze soorten niet wetenschappelijk kan bepaald worden. Dit is een gevolg van het feit dat er te weinig gegevens voorhanden zijn. De laatste volledige inventaris van de zoetwatermollusken in ons land dateert al van 1947 (Adam).

In de drie poelen en bij de bunker werden 11 soorten zoetwatermollusken en het wadslakje *Peringia ulvae* gevonden (zie Tabel 1). De meeste soorten komen algemeen voor in ons land, maar toch zijn er een paar opvallende soorten tussen. De wadslakjes zijn oude exemplaren uit de middeleeuwen die daar nog in de bodem zitten en wellicht aan de oppervlakte zijn gekomen bij het graven van de funderingen voor de bunker of bij kap- of beheerswerken. Omdat er in de middeleeuwen een geul aanwezig was in de Schuddebeurze, is er meer dan waarschijnlijk ook een slikken- en schorregebied geweest, een geschikt biotoop voor het wadslakje dat een grote variatie aan zoutgehalten kan verdragen.

Opvallend is de vondst van de spiraalschijfhoren *Anisus spirobis* (Fig. 2), die niet erg algemeen is in België (Sablon & Van Goethem, 1989). Andere interessante vondsten zijn twee vormen van het tractorwielkje (ook wel Nautilus-schijfhorenslak genoemd) *Gyraulus crista*, nl. de vorm *Gyraulus crista spinulosa* met stekels die loodrecht op de windingen staan, en een scalaride exemplaar (waarbij de opeenvolgende windingen elkaar niet raken).

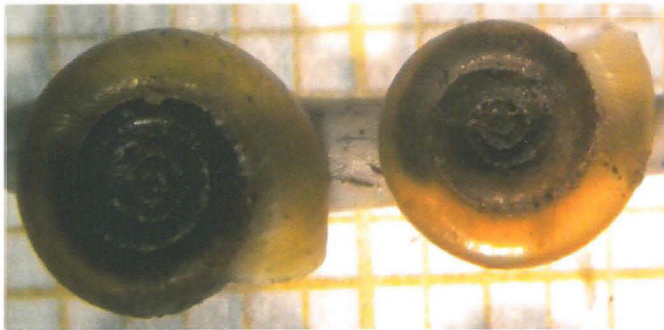

Fig. 2: Spiraalschijfhoren *Anisus spirorbis*

Voor kenners is het verder wellicht niet echt verwonderlijk dat Jenkins' waterhoren *Potamopyrgus antipodarum* (Fig. 3) ook in één van de drie poelen is aangetroffen. Deze Nieuw-Zeelandse exoot, die in 1927 voor het eerst in ons land werd waargenomen (Vandepitte et al., 2012), komt nu algemeen voor in grachten en vijvers. Mogelijk is deze slak via een watervogel (tussen veren of aan de poten) in de Schuddebeurze geïntroduceerd. Eénmaal Jenkins' waterhoren zich ergens gevestigd heeft, is het dier praktisch niet meer weg te krijgen: de soort kan zich ongeslachtelijk voortplanten, verdraagt wisselende temperaturen, is niet gevoelig aan veranderingen in zuurtegraad van het water en kan korte droge perioden goed overleven.

Fig. 3: Jenkins' waterhoren *Potamopyrgus antipodarum*

In de laatst gegraven pool (pool 3 in Tabel 1) zijn ten slotte ook nog twee soorten erwtenmosselen aangetroffen, kleine tweekleppige zoetwatermollusken van ongeveer 3 tot 4 millimeter groot, namelijk de gewone erwtenmossel *Pisidium casertanum* en de scheve erwtenmossel *Pisidium subtruncatum*. Dit zijn de twee meest algemeen voorkomende erwtenmosselsoorten in ons land.

		RL Status	1	2	3	4
UTM-hok/square 10 km x 10 km	31U-DS 86	coordin.	51°.148 / 2°.770	51°.146 / 2°.774	51°.149 / 2°.772	51°.147 / 2°.778
			Poel/Pool 1	Poel/Pool 2	Poel/Pool 3	Bunker
Landslakken/Land snails						
<i>Succinella oblonga</i>	Langwerpige barnsteenslak	VU		1, oud		
<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	DD				E, V
<i>Lauria cylindracea</i>	Genaveld tonnetje	NT			2 juv.	A, V + juv.
<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak	LC				E, V
<i>Vallonia pulchella</i>	Fraaie jachthorenslak	VU				X
<i>Pupilla muscorum</i>	Mostonnetje	NT				E, oud
<i>Truncatellina cylindrica</i>	Cylindrische korfslak	DD				X, V
<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwergkorfslak	NT		2 oude ex.		A, V + juv.
<i>Punctum pygmaeum</i>	Speldekopje	NT				X
<i>Discus rotundatus</i>	Boerenknoopje	LC	2, V			
<i>Vitrina pellucida</i>	Doorschijnende glasslak	LC				3 juv.
<i>Oxychilus cellarius</i>	Kelderglanslak	LC				X
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	Grote glanslak	LC				E, V
<i>Nesovitrea hammonis</i>	Ammonshorentje	LC		1 V		
<i>Cochlicella acuta</i>	Slanke duinhoren	NT				E, V + oud
<i>Trochulus hispidus</i>	Gewone haarslak	LC	1, oud			X
<i>Cermea virgata</i>	Bolle Duinslak	NT				E, V
<i>Cepaea nemoralis</i>	Gewone tuinslak	LC	A, L			A, L

Naaktslakken / Slugs						
<i>Deroceras reticulatum</i>	Gevlekte akkerslak	LC	1 L		1 L	

		RL Status	1	2	3	4
UTM-hok/square 10 km x 10 km	31U-DS 86	coordin.	51°.148 / 2°.770	51°.146 / 2°.774	51°.149 / 2°.772	51°.147 / 2°.778
			Poel/Pool 1	Poel/Pool 2	Poel/Pool 3	Bunker
Zoetwater / Freshwater						
<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	Jenkins' waterhoren		1 V			
<i>Peringia ulvae</i> (1)	Wadslakje					2, oud
<i>Galba truncatula</i>	Leverbotslak			X	X	
<i>Stagnicola palustris</i>	Moeraspoelslak			1 juv., oud		
<i>Radix balthica</i>	Ovale poelslak		X	X	X	
<i>Planorbis planorbis</i>	Gewone schijfhoren		X			
<i>Anisus spirorbis</i>	Spiraal-schijfhorenslak		X			
<i>Gyraulus crista spinulosa</i>	Tractorwielkje		X		X	
<i>Gyraulus crista scalaride</i>	Tractorwielkje				X	
<i>Ancylus fluviatilis</i>	Phrygische muts		X			
<i>Pisidium casertanum</i>	Gewone erwtenmossel				X	
<i>Pisidium subtruncatum</i>	Scheve erwtenmossel				X	

Legende/Legend

RL Status = Rode Lijst/Red List status (Van Loen et al., 2006)

E = Enige/A Few, <10

L = Levend/Alive

A = Algemeen/Common, >10 en/and <50

V = Vers/Fresh

X = Aantal niet geteld/Not counted

juv. = juveniel/juvenile

Tabel / Table 1: Overzicht van de waargenomen soorten / Listing of the species observed.

Conclusie: Samenvattend kunnen we besluiten dat het gebied “de Schuddebeurze” een interessante slakkenfauna herbergt. Bij deze korte prospectie werden bovendien wellicht een aantal soorten nog niet opgemerkt. In de nabije toekomst zal het gebied daarom in het kader van het Slak-In-Du project meer uitvoerig worden onderzocht.

Referentielijst:

- Adam W.**, 1947. Révision des mollusques de la Belgique. I. Mollusques terrestres et dulcicoles. *Mémoires du Musée royal d'Histoire naturelle de Belgique* 106: 1-298.
- Boydens, W.**, 2013. Mondelinge mededeling.
- Devriese, H., Vercoutere, B. & van Loen, H.**, 2004. Slakken, in “Levende duinen: een overzicht van de biodiversiteit aan de Vlaamse kust”, *Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud (Brussel)* 22: 1-420.
- Provoost, S.**, 2013. Mondelinge mededeling.
- Sablon R. & Van Goethem, J.L.**, 1989. Drie soorten Planorbidae nieuw voor de Belgische fauna (Mollusca, Gastropoda). In: Wouters, K. & Baert, L. (eds.), *Proceedings of the Symposium “Invertebrates of Belgium”, Brussel, 25-26 nov. 1988: 113-118.*
- Severijns, N., Bauwens, F., De Blauwe, H., & Brinckman, S.**, 2013. Het Slak-in-Du project: een nieuwe inventarisatie van de mollusken in de duingebieden langs de Belgische Kust – 2012 Oostkust. *Gloria Maris* 52(6): 154-171.
- Vandepitte, L., De Pooter, D., Lescrauwaet, A.-K. , Fockedey, N. & Mees, J.** (Ed.), 2012. Niet-inheemse soorten van het Belgisch deel van de Noordzee en aanpalende estuaria. *VLIZ (Vlaams Instituut voor de Zee, Oostende) Special Publication* 59.
- Van Loen, H., Jordaens, K. & Backeljau, T.**, 2006. *Gedocumenteerde Rode Lijst en Naamlijst van de Landslakken van Vlaanderen en Brussel*. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en Universiteit Antwerpen. Onderzoeksopdracht IN/JPM/97002.
- Vercoutere, B., Devriese, H., & van Loen, H.**, 2002. Slakken bijten in het zand, Veranderingen in de verspreiding van slakken in de Belgische kustduinen. *Natuur.focus* 1(4): 132-136
- Welter-Schultes, F.W.**, 2012. *European non-marine molluscs, a guide for species identification*. Planet Poster Editions, Göttingen, 679 pp.